

MODRÁ KNIHA

**Platobné systémy a systémy zúčtovania cenných papierov
v Slovenskej republike**

August 2002

Obsah

Zoznam skratiek	3
Úvod	4
1 Inštitucionálne aspekty	4
1.1 Všeobecný inštitucionálny rámec	4
1.2 Úloha Národnej banky Slovenska	6
1.3 Úloha ostatných súkromných a štátnych inštitúcií	10
2 Platobné média využívané nebankovými subjektami	12
2.1 Hotovostné platby	12
2.2 Bezhotovostné platby	12
3 Medzibankové platobné a zúčtovacie systémy	15
3.1 Všeobecný prehľad	15
3.2 Systém hrubého zúčtovania v reálnom čase	15
3.3 Systém pre platby veľkej hodnoty: SIPS	15
3.4 Systémy pre platby malej hodnoty	20
4 Systémy zúčtovania cenných papierov	21
4.1 Obchodovanie	21
4.2 Klíring	22
4.3 Zúčtovanie	23

Zoznam skratiek

ABS	Asociácia bánk Slovenska
ACS	Autorizačné centrum Slovenska, a.s.
BIPS	Základné rozhranie pre platobné systémy (z angl. Basic Interface for Payment Systems)
BCPB	Burza cenných papierov v Bratislave, a.s.
ČSFR	Česká a Slovenská federatívna republika
ÚFT	Úrad pre finančný trh
MKS	Medzibankový komunikačný systém
RMS	RM Systém Slovakia, a.s.
SCP	Stredisko cenných papierov
SIPS	Medzibankový platobný systém v Slovenskej republike (z angl. Slovak Interbank Payment System)
SKK	Slovenská koruna
SBCP	Slovenská burza cenných papierov, a.s.
BZCS	Bankové zúčtovacie centrum Slovenska, a.s.
ZBK	Združenie pre bankové karty Slovenskej republiky

Úvod

Platobný systém Slovenskej republiky prešiel značnými zmenami najmä v porovnaní s obdobím pred rokom 1990, keď existovalo centrálné plánované hospodárstvo. Tieto zmeny boli spojené s bankovou reformou. V roku 1990 bol „monobankový“ model nahradený dvojstupňovým systémom a vznikli viaceré nové komerčné banky. Pred rokom 1990 bola jedinou bankou Štátna banka československá. V súčasnosti pôsobí na území Slovenskej republiky 21 bánk (t. j. banky s univerzálnou licenciou).

Najčastejšie používaným spôsobom platby sú hotovostné platby, ale prudko sa zvyšuje využívanie platobných kariet. Zároveň stúpa aj počet bankomatov (ATM) a platobných terminálov (EFTPOS). Šeky sa ako platobný prostriedok používajú v obmedzenom rozsahu.

Všetky medzibankové platobné transakcie sa vykonávajú elektronicky. Klíring medzibankových platieb vykonáva Bankové zúčtovacie centrum Slovenska, a.s. (BZCS), ktoré je jediným klíringovým strediskom na Slovensku. Všetky komerčné banky, ktoré poskytujú služby platobného styku pre klientov, sú povinné

odovzdávať dáta platobného styku na spracovanie do BZCS. Spracovanie transakcií je založené na elektronickom prenose dát. Pre všetky platobné transakcie (platby veľkých a nízkych hodnôt) existuje jednotná infraštruktúra platobného systému – Medzibankový platobný systém v Slovenskej republike (SIPS).

Národná banka Slovenska je zodpovedná za koordináciu platobného systému a podľa zákona o Národnej banke Slovenska riadi, koordinuje a zabezpečuje platobné systémy a zúčtovanie platobných transakcií v rámci rozsahu stanoveného týmto zákonom a zabezpečuje ich efektívne a ekonomické vykonávanie.

Podľa platnej legislatívy sa obchodovateľné cenné papiere môžu prevádzať len prostredníctvom operátorov trhu cenných papierov. Na trhu cenných papierov fungujú dve veľké inštitúcie: Burza cenných papierov v Bratislave, a.s. (BCPB) a Slovenská burza cenných papierov, a.s. (SBCP). BCPB vykonáva zúčtovanie hotovostnej časti transakcií cenných papierov v spolupráci s BZCS. V súčasnosti neexistuje nezávislé klíringové centrum pre transakcie cenných papierov v Slovenskej republike.

1 Inštitucionálne aspekty

1.1 Všeobecný inštitucionálny rámec

Súčasný právny rámec pre oblasť platobného styku a zúčtovania upravuje činnosť, práva a povinnosti bánk a ďalších inštitúcií pôsobiacich na Slovensku.

Hlavnú úlohu pri riadení a koordinácii platobného styku má Národná banka Slovenska. Jej zodpovednosť a oprávnenia sú ustanovené v zákone NR SR č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska, ktorý bol naposledy menený a dopĺňaný zákonom č. 149/2001 Z.z. (Zákon o Národnej banke Slovenska).

Na zabezpečenie jednotného platobného styku a zúčtovania Národná banka Slovenska vydala vyhlášku č. 275/1994 Z.z. o zásadách platobného styku medzi bankami. Okrem uvedenej vyhlášky neexistuje špeciálna právna úprava, ktorá

by upravovala organizačné a technické aspekty platobného styku.

Zákon č. 483/2001 Z.z. o bankách ustanovuje, okrem iného, právne postavenie bánk vykonávajúcich činnosť v Slovenskej republike, definíciu bankových činností, podmienky pre udelenie povolenia pôsobiť ako banka, riadiace orgány a vnútornú organizáciu bánk, riadenie likvidity a pravidiel obozretnej prevádzky bánk, audit a hypotekárne úvery. Podľa § 2 ods. 13, zákona o bankách: „Platobný styk a zúčtovanie medzi bankami a pobočkami zahraničných bánk vykonáva výlučne Národná banka Slovenska alebo právnická osoba poverená Národnou bankou Slovenska“. V súčasnosti je touto právnickou osobou BZCS (viď odsek 3.3).

Všeobecné pravidlá upravujúce platobný styk a zúčtovanie, najmä zriaďovanie,

vedenie a zrušenie účtov fyzických a právnických osôb sú uvedené v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník a v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. Obchodný zákonník obsahuje okrem iného komplexnú úpravu zmlúv o dokumentárnych akreditívoch, zmlúv o inkase, zmlúv o bežných účtoch a o cestovných šekoch. Pri aplikácii týchto ustanovení je však potrebné pridržovať sa tiež Občianskeho zákonníka ako všeobecného právneho predpisu.

Na finančný sektor sa tiež vzťahujú predpisy protimonopolného práva (zákon č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže), ďalej zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze, zákon č. 191/1950 o zmenkách a šekoch, ktorý bol navrhnutý v súlade s tzv. Ženevskou konvenciou (zabezpečuje dohovor o jednotnom zmenkovom práve a dohovor o jednotnom šekovom práve), zákon č. 566/2001 Z.z. o cenných papieroch a investičných službách, zákon č. 507/2001 Z.z. o poštových službách a zákon č. 118/1996 Z.z. o ochrane vkladov.

Vzťahy medzi bankou a jej klientami v oblasti platobného styku sú upravené vo Všeobecných obchodných podmienkach, ktoré určujú zásady vedenia účtov klientov v bankách a zásady vykonávania platobného styku a zúčtovania na týchto účtoch. Všeobecné obchodné podmienky vypracúva Národná banka Slovenska v spolupráci s komerčnými bankami a vydala ich Národná banka Slovenska v roku 1993 a aktualizovala v roku 1995. Stanovujú obchodné podmienky pre zriaďovanie, vedenie a zrušovanie účtov, jednotlivé formy platobného styku a zúčtovania, vykonávanie platobného styku a zúčtovania, úročenie, ceny za služby platobného styku, správy a chyby v zúčtovaní a platobné nástroje (zmenky, šeky, bankové platobné karty a dokumentárne akreditívy).

Všeobecné obchodné podmienky nie sú všeobecne záväzným právnym predpisom, ale banky sa zaviazali ich rešpektovať aplikovaním daných zásad pri styku s klientmi do svojich obchodných podmienok alebo priamo do textov zmlúv o účte. V súčasnosti sa pripravuje komplexná právna úprava upravujúca platobný styk v SR, ktorá bude okrem iného implementovať legislatívu EÚ v oblasti platobných systémov.

Vzhľadom na klíring a zúčtovanie cenných papierov sa do roku 1992 cenné papiere vydávali v listinnej podobe a všetky služby súvisiace s ich úschovou a prevody vlastníctva poskytovali oprávnené banky. V dôsledku prvej vlny privatizácie bol v roku 1992 vydaný veľký počet emisií akcií spoločnosti vo forme účtovných zápisov. Tieto akcie boli centrálné registrované v Stredisku cenných papierov Slovenskej republiky (SCP) (viď nižšie), podľa zákona č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch, ktorý bol schválený v tom istom roku. Tento zákon predstavuje základný právny rámec pre obchodovanie s cennými papiermi a ich zúčtovanie. Stanovuje kategórie cenných papierov, strany ktoré sa podieľajú na obchode s cennými papiermi, postavenie organizátorov verejného trhu (búrz), úlohu SCP, atď. Bol doplnený zákonom č. 530/1990 Zb. o dlhopisoch v znení zákona č. 96/2002 Z.z., ktorý je zvlášť určený na reguláciu dlhopisov.

1. januára 2002 nadobudol účinnosť nový zákon o cenných papieroch a investičných službách č. 566/2001 Z.z., ktorý nahradzuje zákon o cenných papieroch č. 600/1992 Zb. v platnom znení s obdobím splnenia šesť mesiacov. V súlade s jeho prechodnými ustanoveniami verejne obchodovateľné cenné papiere, ktoré neboli prijaté na obchodovanie na trhu kótovaných cenných papierov burzy k dátumu účinnosti nového zákona (1. január 2002), sa podľa predchádzajúceho zákona považujú za cenné papiere vydané na základe verejnej ponuky. Do 30. júna 2003 vlastníck cenných papierov schválených na burze cenných papierov sa môže zmeniť len na základe obchodu uzavretého na burze. Vyššie uvedené ustanovenie neriadi obchodovanie s cennými papiermi vykonávané Národnou bankou Slovenska na reguláciu peňažného trhu podľa zákona o Národnej Banke Slovenska, ani bezplatný prevod (dar) a ani postúpenie cenných papierov.

Tento nový zákon o cenných papieroch a investičných službách má tiež dôležitý dopad na SCP. Nový zákon vytvára rámec pre vznik štandardného súkromného centrálného depozitára, ktorý umožňuje otvárať účty na iných domácich alebo zahraničných centrálnych depozitároch a na výlučné poskytovanie klíringu a zúčtovania cenných papierov a ďalších súvisiacich služieb vrátane OTC (na

trh), bezpečné uchovanie cenných papierov a zapožičanie a požičanie cenných papierov. SCP je povinný požiadať o licenciu od Úradu pre finančný trh (UFT), ktorý je orgánom dozoru na trhu najneskôr do konca roka 2002.

Vyššie uvedený zákon rozlišoval medzi cennými papiermi v listinnej podobe (fyzické cenné papiere) a cennými papiermi vo forme účtovného zápisu (registrované cenné papiere). Viaceré novely zákona uprednostňovali formu účtovného zápisu, predovšetkým pre verejne obchodovateľné cenné papiere. Podľa súčasného znenia zákon definuje, ktoré cenné papiere musia byť vo forme registrovaných cenných papierov. Pokiaľ to nie je definované zákonom, forma cenného papiera je ponechaná na rozhodnutie emitenta. Verejné obchodovateľné cenné papiere však musia byť vydané vo forme účtovného zápisu a registrované v centrálnom depozitári, okrem pokladničných poukázok vydaných Ministerstvom financií Slovenskej republiky alebo poukázok Národnej banky Slovenska, ktoré sú registrované v Centrálnom registri vedenom Národnou bankou Slovenska. Ostatné cenné papiere, ktoré nespádajú do zákona, sa štandardne vydávajú v listinnej forme. Vo všeobecnosti je väčšina akcií dematerializovaných, ale fyzické cenné papiere sú na trhu tiež k dispozícii. Toto má dopady na rôzne typy zúčtovania, ktoré sú zavedené pre cenné papiere. Fyzické cenné papiere sú uložené v trezoroch a prevod vlastníctva sa obyčajne zabezpečuje prevodom a fyzickým doručením. Zmena vlastníctva registrovaných fyzických akcií sa uskutoční, keď SCP vykoná zápis do zoznamu akcionárov.

Všetky zápisy o dematerializovaných účtovných cenných papieroch vedie SCP, okrem štátnych pokladničných poukázok (vydaných Ministerstvom financií Slovenskej republiky) a poukázok Národnej banky Slovenska, pre ktoré sa registrácia cenných papierov definovaných zákonom uskutočňuje v Centrálnom registri vedenom Národnou bankou Slovenska (viď kapitola 1.2.3)

Podľa zákona o cenných papieroch a investičných službách a podľa zákona o burze, obchodovanie s cennými papiermi na slovenskom kapitálovom trhu

organizuje burza na svojich kótovaných a voľných trhoch.

V súčasnosti BCPB koordinuje klíring a zúčtovanie obchodov v spolupráci s SCP a BZCS. Všetky cenné papiere na účtoch cenných papierov sú vedené v mene držiteľov účtu (právnické osoby alebo fyzické osoby) a sú považované za vlastníctvo držiteľa účtu. SCP registruje prevod cenných papierov na základe príkazu z búr a realizuje iné postupy, tak ako stanovuje zákon. Konečnosť zúčtovania cenných papierov je daná zmenou vlastníctva v knihách SCP. Hotovostnú stránku zúčtovania zabezpečuje burza cez BZCS. Tieto služby sa vykonávajú elektronicky on-line. Prevody cenných papierov, ktoré vyplývajú z obchodov uzavretých na Burze, sa vykonávajú na účte konečného príjemcu bez vyrovnania (zúčtovanie Tft). Doteraz vykonávala hotovostnú stránku zúčtovania obchodovania s cennými papiermi burza. Doručenie cenných papierov voči platbe tak isto riadi burza (viď kapitola 4.3).

I keď SSS v súčasnosti prevádzkujú burzy (nový zákon o cenných papieroch prideluje túto úlohu SCP), konečnosť doručenia cenných papierov je daná registráciou prevodu cenných papierov medzi dvomi účtami na SCP v deň urovnania. SSS, ktoré sú prevádzkované burzami, podliehajú pravidlám trhu schváleným ÚFT, ktorý zaviedol zákon č. 96/2002 Z.z. o ÚFT.

Ďalšie zákony, ktoré riadia trh s cennými papiermi, sú zákon č. 385/1999 Zb. o kolektívnom investovaní, zákon o dlhopisoch, Obchodný zákonník, Občiansky zákonník, zákon o prevode štátneho majetku na iného osoby (zákon o privatizácii), zákon o Národnej banke Slovenska, Devízový zákon a ďalšie.

1.2 Úloha Národnej banky Slovenska

1.2.1 Všeobecná zodpovednosť

Národná banka Slovenska bola zriadená 1. januárom 1993 a je nezávislou inštitúciou (článok 56 Ústavy Slovenskej republiky), založenou zákonom č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska. Hlavným cieľom Národnej banky Slovenska je udržiavať stabilitu cien. Pre tento cieľ Národná banka Slovenska:

- určuje menovú politiku;
- vydáva bankovky a mince;
- riadi, koordinuje a zabezpečuje peňažný obeh, platobný styk a zúčtovanie medzi bankami v rámci rozsahu stanoveného týmto zákonom a zabezpečuje efektívne a ekonomické vykonávanie týchto činností;
- vykonáva dohľad nad bezpečným fungovaním bankového systému a nad vykonávaním bankových činností podľa tohto zákona a osobitných zákonov; a
- vykonáva ďalšie činnosti podľa tohto zákona a osobitných zákonov.

Na udržanie cenovej stability Národná banka Slovenska využíva nástroje menovej politiky vrátane operácií na otvorenom trhu, na devízovom trhu, požiadaviek na minimálne rezervy a na devízové pozície bánk pre menové účely. S využitím týchto nástrojov Národná banka Slovenska nepriamo vplýva na úverové aktivity komerčných bánk a následne na rozvoj zásobovania menou. Vzhľadom na kurzovú politiku Národná banka Slovenska využíva systém regulovaného floatingu, pričom devízový kurz slovenskej koruny určuje ponuka a dopyt na devízovom trhu. Národná banka Slovenska sa zúčastňuje na devízovom trhu cez intervencie.

Ďalším nástrojom, ktorý ovplyvňuje likviditu banky je minimálna rezerva, ktorú sú banky povinné udržiavať na rezervných účtoch v Národnej banke Slovenska. Plnenie požiadaviek na minimálne rezervy bankami sa kontroluje raz mesačne. Kalkuluje sa vzhľadom na priemerný stav komerčných bánk na rezervných účtoch vedených v Národnej banke Slovenska na konci obchodného dňa. Komerčné banky môžu využívať tieto stavy pre platobné účely počas dňa, čo znižuje tlak na systém platobného styku. Debetné pozície nie sú počas dňa povolené. Komerčné banky nemajú voľný prístup k denným zdrojom.

Jedným z nástrojov, ktoré Národná banka Slovenska využíva na realizáciu svojej menovej politiky, je vykonávanie

transakcií na voľnom trhu. Pre sledovanie svojich cieľov menovej politiky môže Národná banka Slovenska refinancovať alebo čerpať prebytočnú likviditu komerčných bánk, čo môže zahŕňať priame nákupy a predaje cenných papierov, individuálne REPO obchody alebo REPO tendre, vklady a emisie poukázok Národnej banky Slovenska.

1.2.2 Dohľad nad platobnými systémami

Národná banka Slovenska je oprávnená a zodpovedná za vykonávanie dohľadu nad platobnými systémami. Táto kompetencia vyplýva zo zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov, cieľom ktorého je dohľad a koordinácia platobného styku (§ 2 a §31). Tieto dva paragrafy riešia riadenie, koordináciu a zabezpečenie plynulej prevádzky platobného systému a zúčtovanie medzi bankami a inými právnickými osobami, ktoré vykonávajú bankové činnosti.

Ustanovenie § 31 okrem iného ustanovuje, že na usmernenie a zabezpečenie jednotného platobného styku a zúčtovania dát platobného styku medzi bankami a vybranými právnickými osobami je Národná banka Slovenska oprávnená vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ktoré stanovujú nasledujúce:

- zásady platobného styku a zúčtovania dát platobného styku; a
- podrobnosti o vydávaní, správe a používaní jednotlivých platobných prostriedkov a o požiadavkách na technické vlastnosti a bezpečnostné ochranné prvky jednotlivých platobných prostriedkov.

Národná banka Slovenska dostáva štatistiku o údajoch medzibankového platobného styku spracovaných v BZCS na mesačnom základe, čo umožňuje Národnej banke Slovenska monitorovať plynulé fungovanie systému prevádzkovaného zo strany BZCS. Každá väčšia zmena systému musí byť prerokovaná pred jej zavedením. Národná banka Slovenska je kompetentná a zodpovedná za stanovenie národných noriem klíringového formátu,

využívaných pre prenos dát medzibankového platobného styku.

Národná banka Slovenska je oprávnená monitorovať technické účty všetkých bánk vedené v BZCS, s cieľom dohľadu nad likviditou v bankovom sektore (viď kapitola 3.3). Národná banka Slovenska vykonáva monitorovanie technických účtov cez medzibankový komunikačný systém (MKS).

Účastníci SIPS so špeciálnym postavením tzv. „tretej strany“ (viď kapitola 3.3), sú sčasti pod dohľadom a reguláciou Národnej banky Slovenska. Tretie strany sú nebankové právne subjekty, ktoré fungujú na kapitálovom trhu a majú prístup k SIPS na základe súhlasu vydaného Národnou bankou Slovenska. Národná banka Slovenska vydá súhlas tretím stranám, len ak sú splnené určité podmienky. Národná banka Slovenska monitoruje plnenie prístupových podmienok týmito subjektami (napr. prevádzkové predpisy, technické podmienky atď.).

Národná banka Slovenska pravidelne uskutočňuje rokovania so zástupcami bánk na prerokovanie a koordinovanie politiky NBS a praktických postupov v oblasti platobného styku.

1.2.3 Činnosti v oblasti systémov klíringu a zúčtovania cenných papierov

Podľa zákona o Národnej banke Slovenska a zákona o cenných papieroch a investičných službách, Národná banka Slovenska spravuje Centrálny register, ktorého činnosti podrobnejšie stanovujú prevádzkové predpisy Centrálného registra, vedeného Národnou bankou Slovenska.

Centrálny register banky si vyžaduje zákon na vedenie záznamov o krátkodobých cenných papieroch so splatnosťou do jedného roka vydaných Ministerstvom financií Slovenskej republiky (štátne pokladničné poukážky) a Národnou bankou Slovenska (poukážky Národnej banky Slovenska). Toto stredisko v spolupráci s BZCS vykonáva zúčtovanie hotovostnej časti transakcií s cennými papiermi. Centrálny register vykonáva len konečné zúčtovanie časti transakcie

s cennými papiermi; hotovostná časť sa zúčtuje cez BZCS.

Národná banka Slovenska oznamuje SCP akékoľvek emisie štátnych dlhopisov a/alebo obchoduje a pripisuje ich na majetkové účty držiteľa. Úsek zúčtovania financií a majetku Národnej banky Slovenska pripisuje k účtom len primárneho vlastníka štátnych dlhopisov v deň emisie; nezúčtováva obchodovanie na sekundárnom trhu týchto cenných papierov.

Národná banka Slovenska vykonáva konečné zúčtovanie výsledkov spracovania akýchkoľvek medzibankových platieb. Vykonáva aj výsledky urovnania hotovostnej časti transakcie cenných papierov a transakcie platobných kariet. Konečné zúčtovanie sa vykonáva na účtoch rezerv bánk vedených v Národnej banke Slovenska.

1.2.4 Prevádzková úloha Národnej banky Slovenska

Poskytnutie zúčtovacích účtov

Banky, pobočky zahraničných bánk a finančné inštitúcie vytvorené podľa osobitného zákona musia mať vedené účty peňažných rezerv v Národnej banke Slovenska. Banky a pobočky zahraničných bánk majú povinnosť udržiavať povinné minimálne rezervy na svojich účtoch peňažných rezerv.

Finančné inštitúcie vytvorené podľa osobitného zákona nemajú túto povinnosť a ich účty sa využívajú len ako zúčtovacie účty pre konečné zúčtovanie medzibankových platieb.

Všetky banky a ostatné finančné inštitúcie, ktoré sú priamymi účastníkmi v SIPS (viď kapitola 3.3), využívajú svoje účty peňažných rezerv v Národnej banke Slovenska pre konečné zúčtovanie medzibankového platobného styku. Nie je možné vykonávať medzibankový platobný styk a zúčtovanie bez zriadenia účtu peňažných rezerv. Národná banka Slovenska zúčtováva zostatky na týchto účtoch na dennom základe.

Povinné minimálne rezervy sú úročené úrokovou sadzbou 1,5% p.a. Základom pre výpočet úrokov je denný aktuálny zostatok na účte peňažných rezerv. Toto sa

vzťahuje len na sumu, ktorá neprekračuje stanovenú výšku požadovaných minimálnych rezerv.

Národná banka Slovenska nevedie zúčtovacie účty tretím stranám SIPS.

Poskytnutie úverových zdrojov

V súlade so zákonom o Národnej banke Slovenska môže banka nakupovať alebo predávať bankám štátne dlhopisy alebo iné cenné papiere garantované vládou, ktoré môže držať na obdobie maximálne jedného roka. Národná banka Slovenska môže poskytnúť bankám maximálne na obdobie šesť mesiacov úvery garantované vyššie uvedenými cennými papiermi, alebo prijať od bánk úvery garantované cennými papiermi. Na udržanie bankovej likvidity môže Národná banka Slovenska vo výnimočných prípadoch poskytnúť banke krátkodobý úver na obdobie maximálne troch mesiacov. Tento krátkodobý úver je tiež garantovaný, ale o type záruky rozhoduje Predstavenstvo banky. Počas nútenej správy banky môže Národná banka Slovenska poskytnúť garantované úvery v súlade so špeciálnym predpisom na maximálne obdobie šesť mesiacov. Národná banka Slovenska môže poskytnúť úver Fondu na ochranu vkladov.

Hoci Národná banka Slovenska nespracováva medzibankové platby, je zodpovedná za koordináciu, plynulé, bezpečné a efektívne fungovanie medzibankového systému platobného styku a zúčtovania. Banky nemajú povolený ani krátkodobú debetnú pozíciu počas spracovania platobných transakcií v BZCS. Banky musia preto tejto skutočnosti prispôbiť monitorovanie a riadenie svojej úrovne likvidity. V rámci klíringového dňa je presne stanovený časový rámec na vyrovnanie likvidity banky (viď odsek 3.3.6). V tomto čase môžu banky preklenúť svoj krátkodobý nedostatok likvidity na medzibankovom peňažnom trhu alebo majú možnosť získať finančné prostriedky od Národnej banky Slovenska ako od „inštalácie poslednej možnosti“, a to predovšetkým prostredníctvom operácií na voľnom trhu.

V súlade s § 24 zákona o Národnej banke Slovenska má banka právo riešiť problémy týkajúce sa likvidity banky na individuálnej báze.

Poskytovanie devízových aktivít a licencií

Podľa podmienok zákona o Národnej banke Slovenska je banka oprávnená koordinovať a regulovať cezhraničné platby a zúčtovanie klíringových dát v Slovenskej republike, viesť účty v zahraničnej mene pre svojich klientov podľa tohto zákona a uzatvárať a viesť s bankami, zahraničnými bankami a inými finančnými inštitúciami všetky typy bankových operácií podľa ustanovení tohto zákona. V súlade s ustanoveniami zákona Národná banka Slovenska vedie loro účty vedené v slovenských korunách pre centrálnu banku a iné dôležité medzinárodné finančné inštitúcie a vykonáva operácie na týchto účtoch v slovenských korunách pre zahraničné banky v Národnej banke Slovenska. Toto sa uskutočňuje v súlade s podmienkami banky pre vedenie účtov loro.

Cenová politika

Národná banka Slovenska vedie účty rezerv pre banky a iné finančné inštitúcie na základe zmluvných vzťahov vytvorených podľa ustanovení zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska.

Národná banka Slovenska neúčtuje žiadne poplatky bankám a finančným inštitúciám za vedenie ich účtov peňažných rezerv.

Identifikačný kód banky

Národná banka Slovenska vydáva jedinečný kód každému účastníkovi v platobného systému. Je to časť čísla účtu, potrebných pre vykonanie tuzemského platobného styku. Bankové spojenie pozostáva z čísla účtu a z identifikačného kódu. Číslo účtu obsahuje maximálne 16 číslic a identifikačný kód pozostáva zo štyroch číslic.

Národná banka Slovenska vedie a pravidelne aktualizuje zoznam identifikačných kódov bánk - tzv. Prevodník identifikačných kódov pre tuzemský platobný styk – a distribuuje ho všetkým účastníkom medzibankového platobného systému.

1.2.5 Spolupráca s inými inštitúciami

Na splnenie cieľov súvisiacich so vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie Národná banka Slovenska vytvorila v júni

1998 pracovnú skupinu pre platobné systémy na prípravu vstupu do Európskej únie. Jej členmi sú odborníci z Národnej banky Slovenska, komerčných bánk a ostatných inštitúcií aktívne pôsobiach v oblasti medzibankového platobného styku a klíringu. Hlavným cieľom tejto pracovnej skupiny je koordinovať a riadiť zahrnutie požiadaviek Európskej únie do platobného systému Slovenskej republiky.

Národná banka Slovenska úzko spolupracuje so slovenským bankovým sektorom za účelom koordinácie organizačných a technických postupov pri spracovaní platobných transakcií a používaní platobných nástrojov. Z tohto dôvodu Národná banka Slovenska organizuje pravidelné stretnutia s komerčnými bankami, na ktorých informuje o nových aktivitách v systéme platobného styku a zúčtovania. Okrem toho Národná banka Slovenska úzko spolupracuje s Asociáciou bánk Slovenska (viď odsek 1.3) a koordinuje rôzne aktivity v rámci platobného systému.

1.3 Úloha ostatných súkromných a verejných inštitúcií

1.3.1 Komerčné banky

Postavenie a fungovanie komerčných bánk určuje zákon o bankách (viď odsek 1.1). Definuje banky ako právne subjekty – akciové spoločnosti so sídlom v Slovenskej republike – s oprávnením fungovať ako banky prijímajúce vklady a ponúkajúce úvery.

K 31. decembru 2001 bankový sektor Slovenskej republiky zahŕňoval 21 bankových subjektov (19 bánk a 2 pobočky zahraničných bánk) a 10 zastúpení zahraničných bánk.

Väčšina z 21 komerčných bánk sú univerzálne banky, okrem jadrových bankových služieb – prijímanie vkladov, poskytovanie úverov, spracovanie platieb a zúčtovanie – poskytujú aj ďalšie služby, ako je vydávanie platobných nástrojov (platobné karty, cestovné šeky atď.), otváranie dokumentárnych akreditívov, inkaso, vydávanie bankových záruk, zmenárenské služby a ďalšie.

Špeciálnu úlohu vykonávajú tri banky pre stavebné sporenie (stavebné sporeiteľne), ktoré prijímajú vklady od klientov a poskytujú úvery na zlepšenie bývania podľa špeciálnych podmienok. Ich aktivita je orientovaná špeciálne na stavebné sporenie. Sú špeciálnymi bankami a nemajú devízové povolenia.

K decembru 2001 viedli komerčné banky v Slovenskej republike vkladové účty pre klientov vo výške 640,10 mld. SKK (15,16 mld. EUR), z čoho 110,69 mld. SKK (2,59 mld. EUR) bolo v cudzej mene. Vzhľadom na kapitálový podiel môžeme banky na Slovensku rozdeliť do troch skupín tak, ako je uvedené v tabuľke nižšie.

1.3.2 Finančné inštitúcie a iné orgány

Eximbanka Slovenskej republiky

Eximbanka Slovenskej republiky je spoločnosťou v štátnom vlastníctve vytvorenou osobitným zákonom č. 80/1997 Z.z., ktorý schválila Národná rada Slovenskej republiky a nemá právnu formu akciovej spoločnosti. Nie je komerčnou bankou a v Slovenskej republike je len jedna finančná inštitúcia tohto typu. Eximbanka bola vytvorená na podporu exportných a importných aktivít slovenských spoločností financovaním a poisťovaním exportných úverov. Eximbanka je oprávnená vládou zastupovať Slovensko v medzinárodných inštitúciách, ktorých aktivity súvisia s aktivitami Eximbanky.

Tabuľka	
Komerčné banky v Slovenskej republike	
Typ banky	Počet bánk
Bez zahraničnej kapitálovej účasti	6
So zahraničnou kapitálovou účasťou	13
Pobočky zahraničných bánk so sídlom v Slovenskej republike	2

Bankové zúčtovacie centrum Slovenska, a. s.

Hlavnou úlohou BZCS je vytvárať technické podmienky na spracovanie medzibankových platieb na Slovensku. Podrobnejšie informácie o medzibankovom platobnom styku v Slovenskej republike a o funkciách BZCS sú uvedené v odseku 3.3.

Burza cenných papierov v Bratislave, a. s.

BCPB je právnickou osobou, ktorej hlavnou činnosťou je zabezpečiť platformu pre obchodovanie s cennými papiermi a akciami pre svojich členov a pripraviť finančné vysporiadanie transakcií s cennými papiermi. Podrobnejšie informácie sú v odseku 4.

Slovenská burza cenných papierov, a. s. (SBCP)

SBCP je právnickou osobou, ktorá organizuje obchodovanie s cennými papiermi na kapitálovom trhu (dopyt a ponuka cenných papierov) na základe povolenia UFT (licencia). SBCP začala svoju činnosť v januári 2002 po získaní licencie UFT tak, ako to požaduje akciový trh RM systému Slovenska (RMS), organizátor neburzového trhu.

Združenie pre bankové karty Slovenskej republiky

Združenie pre bankové karty Slovenskej republiky (ZBK) je v súčasnosti profesionálnym združením 15 bánk. Hlavnými cieľmi tohto združenia je vytvárať podmienky pre rozvoj využívania bankových platobných kariet v medzibankovom platobnom styku v Slovenskej republike, podporovať a rozvíjať spoločnú sieť bankomatov a terminálov POS, ďalšie vzdelávanie zamestnancov bánk pracujúcich v oblasti kariet a umožnenie spolupráce s ďalšími bankovými a nebankovými inštitúciami, umožnenie spolupráce medzi bankami vzhľadom na riadenie rizika kariet a na podporu kartových produktov vydávaných v Slovenskej republike.

Autorizačné centrum Slovenska, a. s.

Autorizačné centrum Slovenska (ACS) je akciovou spoločnosťou vlastnenou hlavnými bankami Slovenskej republiky. ACS poskytuje bankám technické služby

súvisiace s bankovými kartami – správu databázy kariet, generovanie údajov kariet, personalizáciu kariet, autorizáciu kariet, zber údajov o kartových transakciách, klíring a zúčtovanie. Podrobnejšie informácie viď odsek 3.4.2.

Asociácia bánk Slovenska

Asociácia bánk Slovenska (ABS) je profesionálnym združením obchodných bánk. Hlavným poslaním ABS je vytvorenie koordinačného centra pre ochranu spoločných záujmov svojich členov a vytváranie zdravého ekonomického a právneho prostredia pre účinnú spoluprácu medzi komerčnými bankami a Národnou bankou Slovenska, Ministerstvom financií Slovenskej republiky a ďalšími finančnými a vládny inštitúciami. Strategickým cieľom ABS je harmonizácia legislatívy krajiny s Európskymi a globálnymi normami. ABS je členom Európskej bankovej federácie.

Asociácia obchodníkov s cennými papiermi

Asociácia obchodníkov s cennými papiermi (AOCP) je združením obchodníkov s cennými papiermi, ktoré zastupuje záujmy bánk a burzových maklérov, ktorí obchodujú s cennými papiermi, a reguluje ich aktivity.

Asociácia správcovských spoločností a Asociácia investičných spoločností

Asociácia správcovských spoločností a Asociácia investičných spoločností boli vytvorené spoločnosťami, ktoré fungujú v rámci oblasti kolektívneho investovania v Slovenskej republike. Asociácie zastupujú záujmy svojich členov voči iným subjektom a poskytujú aj konzultačné a informačné služby.

Asociácia slovenských poisťovní

Asociácia slovenských poisťovní zastupuje, zabezpečuje a obhajuje záujmy poisťovacích spoločností voči orgánom štátnej správy a ďalším právnym subjektom.

Národné združenie členov SWIFT na Slovensku vzniklo v roku 1993 ako právnická osoba. Jeho hlavnou úlohou je koordinovať činnosť súčasných a potenciálnych členov SWIFT na Slovensku.

2 Platobné média využívané nebankovými subjektami

2.1 Hotovostné platby

Podľa § 16 zákona o Národnej banke Slovenska „Národná banka Slovenska má výlučné právo vydávať bankovky a mince ako aj pamätné bankovky a mince, ktoré sú zákonným platidlom a na ktorých je nominálna hodnota vyznačená v Slovenských korunách alebo halieroch“. Kým produkcia bankoviek sa uskutočňuje v zahraničí, razenie mincí sa uskutočňuje v Štátnej mincovni Slovenskej republiky.

V súčasnosti sa v peňažnom obehu Slovenskej republiky používajú bankovky v siedmich nominálnych hodnotách (5 000 SKK, 1000 SKK, 500 SKK, 200 SKK, 100 SKK, 50 SKK a 20 SKK) a mince v siedmich nominálnych hodnotách (10 SKK, 5 SKK, 2 SKK, 1 SKK, 50 hal., 20 hal., 10 hal.). Hotovosť sa používa predovšetkým pri platbe za tovary a služby súkromnými osobami a spoločnosťami. Výbery hotovosti z účtov v bankách sa uskutočňujú prostredníctvom šekov v pokladniciach bánk a z bankomatov prostredníctvom platobných kariet.

Slovenské bankovky prijímajú fyzické a právnické osoby bez obmedzenia. Mince, vrátane pamätných mincí prijímajú bez obmedzenia Národná banka Slovenska, banky a pobočky zahraničných bánk. Ostatné právnické a fyzické osoby môžu odmietnuť prijať viac ako 20 mincí v rovnakej nominálnej hodnote, viac ako 30 mincí v rôznej nominálnej hodnote alebo pamätné mince.

Na konci roku 2001 predstavoval celkový stav bankoviek a mincí v obehu (vrátane hotovosti v bankových trezoroch) 91,5 mld. SKK (2,14 mld. EUR), z čoho bankovky predstavovali 89,6 mld. SKK (2,09 mld. EUR – 97,9%) a mince (vrátane pamätných mincí) 1,9 mld. SKK (45,1 mil. EUR – 2,1%). Hotovosť v bankových trezoroch predstavovala k 31. decembru 2001 sumu 10,6 mld. SKK (248 mil. EUR).

2.2 Bezhotovostné platby

Bezhotovostné platby sa uskutočňujú prostredníctvom bežných účtov vedených v bankách. Platby z bežných účtov obyvateľstva sa uskutočňujú prevažne na

základe platobných príkazov predkladaných v písomnej forme. V dôsledku veľkého počtu platieb stále viac podnikov používa elektronické spracovanie dát.

Najčastejšie používané nástroje bezhotovostných platieb sú príkazy na úhradu, príkazy na inkaso a bankové platobné karty.

2.2.1 Príkazy na úhradu

Príkazy na úhradu, ktorými platitelia prevádzajú platbu zo svojho účtu na účet príjemcu v súčasnosti predstavuje najrozšírenejšiu formu platby.

V roku 2001 predstavovali príkazy na úhradu viac ako 90,7% celkového objemu bezhotovostných platieb. Príkazy na úhradu predkladajú klienti bankám buď v papierovej forme, alebo elektronicky. Príkazy predložené v papierovej forme konvertuje banka platiteľ'a do elektronickej formy (účtovný zápis) a potom spracováva výlučne v elektronickej forme.

Trvalé príkazy na úhradu sa využívajú na pravidelné platby pre rovnakého príjemcu splatné v určitom termíne, na pravidelné prevody v pevnej výške (napr. platby nájomného) alebo nad stanovený limit z jedného účtu na iný účet alebo pre pravidelný prevod celého zostatku z jedného účtu na druhý účet.

2.2.2 Šeky

Šeky nikdy neboli veľmi rozšíreným platobným prostriedkom v Slovenskej republike. Používanie šekov, ako aj ich náležitosti sa riadia ustanoveniami zákona č. 191/1950 zmenkového a šekového. Šeky sa používajú na bezhotovostné platby alebo na výbery hotovosti z bánk.

Banky na Slovensku vydávajú súkromné šeky majiteľom účtov a bankové šeky, ktoré možno vydať aj bez existencie účtu. (Jedinou podmienkou je zloženie dostatočného množstva peňažných prostriedkov na vnútorný účet banky.)

Banky v Slovenskej republike prevádzkujú samostatný zaručený šekový systém (podobný eurošekovému). Zaručený šek

môže byť vystavený maximálne do 6 500 SKK (150 EUR) a naraz možno predložiť 10 zaručených šekov (do maximálnej výšky 65 000 SKK, t. j. 1 500 EUR). Tieto šeky sa používajú na výbery hotovosti v pokladniciach bánk, ktoré sú členmi zaručeného šekového systému. Pri zaručených šekoch sa neoveruje dostatočné krytie. Zaručené šeky sa môžu využívať aj na platbu za tovary a služby na určených obchodných miestach. Doteraz sa takéto šeky používali bez záručných kariet. Namiesto toho sa overuje totožnosť držiteľa pri predložení šeku. Obchodník, ktorý prijíma zaručený šek, predloží tento šek svojej banke spolu s príkazom na inkaso. Banka obchodníka pripíše potom sumu všetkých šekov priamo na účet príjemcu. Ak sa šek vyplatí v hotovosti, banka odošle príkaz na inkaso banke platiteľa. Vyplatený šek zostáva v banke, ktorá ho vyplatila, alebo v banke obchodníka a neodosiela sa späť vydávajúcej banke (úschova). Súkromné šeky nie sú vyplatené okamžite po ich predložení banke, ale až po obdržaní finančných prostriedkov od banky platiteľa.

2.2.3 Príkazy na inkaso

Príkaz na inkaso je formou platby, ktorú iniciuje príjemca platby. Treba rozlišovať medzi jednorázovými a trvalými príkazmi. V súčasnosti sa jednorázové príkazy na inkaso používajú predovšetkým pre zúčtovanie platieb uskutočnených prostredníctvom šekov a bankových platobných kariet.

Príkazy na inkaso a trvalé príkazy sa používajú pre pravidelné platby splatné v určitom termíne na základe predchádzajúcej dohody medzi bankou a klientom (napr. platby za dodávku elektrickej energie alebo poplatky za telefón). Súčasná právna úprava umožňuje „zákonné príkazy na inkaso“, t.j. príkazy na inkaso na základe právoplatného a vykonateľného rozhodnutia súdu, súdneho exekútora a správnych orgánov štátneho rozpočtu, ako aj príkaz na inkaso na platbu úrokov, poplatkov za bankové služby a v prípadoch, v ktorých je banka oprávnená debetovať účet klienta podľa zmluvy o účte.

2.2.4 Debetné karty

*Debetné karty, kreditné karty
a charge karty*

K 31. decembru 2001 bolo bankami, ktoré sú členmi ZBK (viď odsek 1.3.2) vydaných viac ako 1,97 mil. platobných kariet. To znamená, že tretina všetkých občanov Slovenska je držiteľom platobnej karty. Medzinárodné platobné karty (ktoré sa môžu používať nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí) predstavuje 80% z celkového počtu kariet v obeh. Zvyšných 20% sú domáce platobné karty (použiteľné len na Slovensku). Banky vydávajú rôzne typy produktov platobných kariet, napr. Maestro, Eurocard/MasterCard, MasterCard, Electronic, Visa a Electron. Niektoré banky tiež vydávajú karty American Express a Diners Club.

Oblasť debetných kariet sa vyvíjala rýchlejšie než oblasť kreditných kariet. Väčšina platobných kariet je v súčasnosti produktmi „pay now“ t. j. debetnými kartami, ktoré sú zvyčajne vydávané k bežným účtom (aj niektoré platobné karty Eurocard/MasterCard alebo Visa sú vydávané ako debetné karty, t. j. určitá suma je viazaná na účte klienta v závislosti od obchodných podmienok príslušnej banky). Jedna banka vydáva debetné čipové karty (norma EMV) a niektoré banky vydávajú kreditné karty (napr. co-branded karty a virtuálne karty).

Maloobchodné karty

Maloobchodné platobné karty vydávané nebankovými subjektami je možné rozdeliť nasledovne:

- platobné karty vydávané čerpacími spoločnosťami (pričom karty sa využívajú v príslušných maloobchodných sieťach). Vzhľadom na metódu platby sú tieto karty produktmi „pay later“ (charge karty);
- predplatené čipové karty – karty používané napr. pre miestnu autobusovú dopravu (karty je možné dotovať napr. na autobusových staniaciach);
- maloobchodné kreditné karty (spotrebiteľský úver) vydávané

supermarketmi alebo leasingovými spoločnosťami pre využitie v príslušných maloobchodných sieťach (napr. karty Carrefour).

Siete bankomatov a platobných terminálov

Od 31. decembra 2001 môžu držiteľia kariet v Slovenskej republike využívať sieť 1 182 bankomatov a 9 602 platobných terminálov EFTPOS. Široké využitie bankomatov začalo skôr, než rozvoj platobných terminálov EFTPOS (umiestnené napr. na čerpacích staniách, v obchodoch/nákupných strediskách, supermarketoch, hoteloch, reštauráciách a ďalších zariadeniach sektoru služieb). Z tohto dôvodu prevládajú výbery v hotovosti z bankomatov (77% celkových transakcií platobnými kartami na Slovensku) nad platbami platobnými kartami u obchodníkov (23%). Hodnota platieb platobnými kartami predstavovala 15% celkovej hodnoty transakcií platobnými kartami na Slovensku a hotovostné výbery predstavovali 85%.

Rozvoj siete terminálov EFTPOS sa však dramaticky zvýšil v porovnaní s bankomatmi. V období od 31. decembra 2000 do 31. decembra 2001 boli zaznamenané nasledujúce zmeny: počet bankomatov sa zvýšil o 9%, počet výberov v hotovosti z bankomatov o 2% a hodnota výberov v hotovosti z bankomatov o 12%; počet terminálov EFTPOS sa zvýšil o 52%, počet EFTPOS platieb sa zvýšil o 63% a hodnota EFTPOS platieb o 58%. Tento nárast ukazuje, že perspektívy pre budúcnosť sú dobré a dokazujú zvýšené využitie platobných kariet na Slovensku pre ich pôvodný účel, t. j. bezhotovostné platby.

2.2.5 Poštové nástroje

Slovenská pošta, š. p. vykonáva platobné služby v pobočkách pôšt predovšetkým pre verejnosť. Slovenská pošta, š. p. využíva svoje vlastné platobné médiá, t. j. formuláre poštových poukážok pre príjem alebo odoslanie hotovosti. Spojenie medzi majiteľmi účtov, ktorí odosielajú alebo prijímajú platby, zabezpečuje Poštová banka, a. s., ktorá zúčtováva hotovostné prevody pre Slovenskú poštu, š. p..

2.2.6 Ostatné platobné nástroje

Zmenky

Zmenky sa ako platobné nástroje používajú v obmedzenom rozsahu, najčastejšie ako prostriedok na zabezpečenie úveru, hlavne v poľnohospodárstve.

Viacere banky vyzývajú svojich klientov, aby využívali zmenky buď ako platobné nástroje (napr. na urovnávanie svojich záväzkov voči obchodným partnerom) na základe prevoditeľnosti zmenky ako zástavu alebo ako obchodovateľné cenné papiere z rôznymi možnosťami využitia.

Dokumentárne platby

Dokumentárne akreditívy a dokumentárne inkasá sú nástrojmi, ktoré sa používajú hlavne v cezhraničných obchodných platbách.

Stravné poukážky

Ako súčasť svojho okrajového programu pôžitkov zamestnávateľa poskytujú svojim zamestnancom stravné poukážky, ktoré možno použiť v širokej sieti reštaurácií. Najrozšírenejšie sú stravné poukážky „Ticket Restaurant“. Možno ich použiť na platbu za jedlá v reštauráciách alebo na nákup potravín v niektorých obchodoch.

2.2.7 Platobné aplikácie elektronického bankovníctva

Platobné aplikácie elektornického bankovníctva umožňujú diaľkový prístup k účtom klientov vedených v bankách. Všetky väčšie banky poskytujú home banking, internet banking a phone banking.

Banky poskytujú svojim klientom rôzne platobné služby, napr.:

- prevod prostredníctvom platobnej aplikácie elektronického bankovníctva,
- bezpečné platby kreditnými kartami prostredníctvom internetu alebo platby virtuálnymi kreditnými kartami VISA,
- projekt „Eliot“, ktorý prevádzkuje Tatra banka, a.s. - on-line poskytovanie bankových služieb.

Bankomaty sa často využívajú nielen pre výbery v hotovosti, ale aj na kontrolu stavu na účte, bankové prevody s účtu klienta na

iný účet, hotovostné vklady a platby, ako je napr. dotovanie predplatených kariet mobilných telefónov.

3 Medzibankové platobné a zúčtovacie systémy

3.1 Všeobecný prehľad

SIPS ako jediný platobný systém spracováva a zúčtováva všetky transakcie medzibankového platobného styku bez ohľadu na ich hodnotu. Spracovanie a konečné zúčtovanie prebiehajú oddelene.

Konečné zúčtovanie platobných transakcií v rámci medzibankového platobného systému sa nevykonáva na účtoch Národnej banky Slovenska v reálnom čase.

3.2 Systém hrubého zúčtovania v reálnom čase (RTGS)

Systém RTGS ešte nebol zavedený v Slovenskej republike. Hlavným projektom v oblasti platobných systémov, ktorý sa pripravuje, je zavedenie takéhoto systému. Národná banka Slovenska prednedávnom dokončila podrobný projekt tohto systému. Projekt bol prerokovaný so všetkými účastníkmi platobných systémov v rámci pracovnej skupiny o platobných systémoch uvedenej v odseku 1.2.5. Funkčná špecifikácia projektu má byť schválená riadiacim orgánom NBS v roku 2002. Systém RTGS bude prevádzkovať a riadiť banka a bude spracovávať a zúčtovať platby veľkej hodnoty. Súčasný systém SIPS zostane v prevádzke pre platby malej hodnoty. Okrem systému RTGS sa vyvíja nová technická platforma pre oba systémy s názvom Základné rozhranie pre platobné systémy (BIPS). Predpokladá sa, že BIPS prípadne nahradí MKS (viď odsek 3.3.5). Vyššie uvedenú zmenu platobného systému podporí príslušný legislatívny rámec, ktorý sa pripravuje ako súčasť prístupového procesu do Európskej únie.

3.3 Systém pre platby veľkej hodnoty SIPS

SIPS nerozlišuje hodnoty platieb a spracováva všetky medzibankové platobné transakcie veľkej hodnoty a platby malej hodnoty (tzv. „retail“ platby). SIPS je založený na jednotnom klíringovom centre BZCS. Podľa zákona sú všetky banky povinné vykonávať všetky

transakcie domáceho platobného styku cez toto zúčtovacie centrum. BZCS nie je organizačnou jednotkou Národnej banky Slovenska. BZCS vzniklo v roku 1992 ako súčasť vytvárania podmienok pre medzibankové platby v Slovenskej republike po rozdelení bývalej ČSFR na dva nezávislé štáty. BZCS začal svoju prevádzku dňa 8. februára 1993 (t. j. deň, kedy bola slovenská koruna zavedená ako národná mena) ako jediné klíringové centrum pre všetky domáce medzibankové platby. BZCS založili lokálne banky ako akciovú spoločnosť a väčšinovým akcionárom je Národná banka Slovenska. Medzi ostatných akcionárov patria komerčné banky a Ministerstvo financií Slovenskej republiky, ktoré vlastní jednu akciu.

3.3.1 Prevádzkové pravidlá

Spracovanie a zúčtovanie je v rámci SIPSu organizačne a technicky oddelené. BZCS je ako prevádzkovateľ systému zodpovedné za spracovanie. Banky a pobočky zahraničných bánk vykonávajú platby a operácie zúčtovania iba prostredníctvom BZCS. Konečné zúčtovanie transakcií spadá do právomoci Národnej banky Slovenska, ktorá vykonáva činnosť zúčtovacieho agenta.

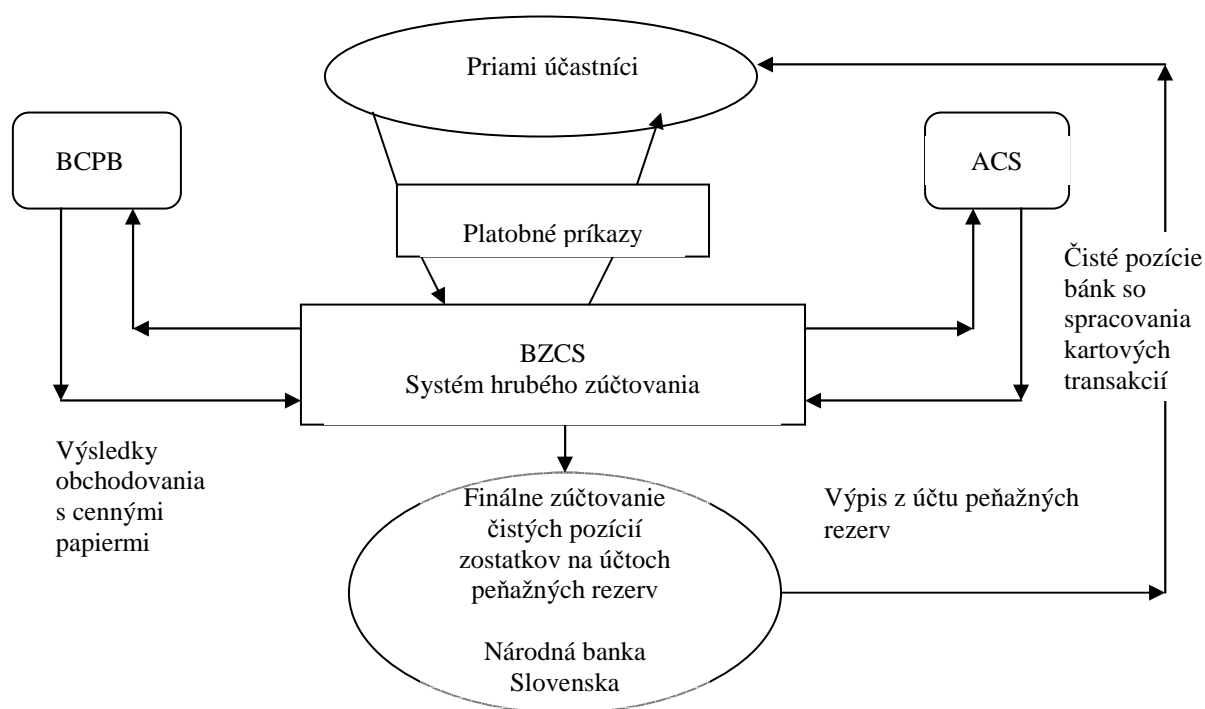
Právne aspekty SIPS-u upravuje zákon o bankách a vyhláška Národnej banky Slovenska č. 275/1994 Z.z. o zásadách platobného styku medzi bankami (viď odsek 1.1).

Pravidlo „nultej hodiny“ nie je v súčasnosti v legislatíve zakotvené. V prípade bankrotu sa uplatňuje zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze v znení neskorších predpisov. Zákon však nepozná pojem klauzuly nultej hodiny.

Architektúra SIPS-u má tvar „Y“ (viď obrázok č. 1). Spracovanie v BZCS sa vykonáva počas dňa na základe jednotlivých transakcií a konečné zúčtovanie čistých pozícií vykonáva Národná banka Slovenska na účtoch peňažných rezerv bánk na konci dňa.

Obrázok č. 1

Medzibankový platobný a zúčtovací systém v Slovenskej republike



3.3.2 Účast' v systéme

Účast' v systéme SIPS je rozlišovaná podľa dvoch kritérií:

Prvým kritériom je forma účasti. Jedinou formou je priama účasť. Priamymi účastníkmi môžu byť len banky a iné finančné inštitúcie zriadené podľa osobitných zákonov. Všetci účastníci majú v Národnej banke vedené účty peňažných rezerv. V súčasnosti je v SIPS 22 priamych účastníkov (vrátane Národnej banky Slovenska).

Tretie strany nemajú účet peňažných rezerv vedený v Národnej banke Slovenska a nevykonávajú platobné transakcie vo vlastnom mene, ale sú oprávnení debetovať alebo kreditovať účty priamych účastníkov. Sú to výlučne nebankové právne subjekty, ktoré fungujú na kapitálovom trhu a právne subjekty, ktoré poskytujú ďalšie služby bankám. Tieto subjekty majú prístup k SIPS na základe súhlasu vydaného Národnou bankou Slovenska po splnení určitých podmienok. V súčasnosti ide o dve tretie strany, a to BCPB a ACS, ktorá vykonáva klíring transakcií bankových kariet.

Účastníci sú tiež klasifikovaní ako buď aktívni alebo neaktívni. Každý účastník (banka, finančná inštitúcia alebo tretia strana) obdrží jedinečný identifikačný kód pre tuzemský platobný styk v čase svojho vzniku (viď odsek 1.2.2). Počas licenčného konania je subjektu pridelený neaktívny kód v prevodníku identifikačných kódov pre tuzemský platobný styk vedenom Národnou bankou Slovenska. Účastník je povinný preukázať svoju technickú a administratívnu pripravenosť vykonávať platby predtým, ako bude označený ako „aktívny“ účastník. Prevodník poskytuje informácie ostatným účastníkom a ich klientom o tom, ktoré identifikačné kódy sa môžu používať v platobných príkazoch a ktoré sú len testované.

3.3.3 Typy spracovaných transakcií

Väčšina transakcií spracovaných zo strany SIPS sú príkazy na úhradu a príkazy na inkaso. SIPS tiež spracováva šekové transakcie a čisté pozície kartových transakcií. Čo sa týka kartových transakcií dodáva ACS bankám, ktoré vydávajú a akceptujú platobné karty, klíringové súbory na dennej báze, ktoré obsahujú

údaje o použití platobných kariet. ACS zároveň pripravuje údaje pre denné medzibankové zúčtovanie a predkladá tieto údaje BZCS na spracovanie formou „príkazu tretej strany“. Zúčtovanie kartových transakcií pre banky je založené na princípe čistého zúčtovania.

Kompletné spracovanie a zúčtovanie príkazu na úhradu – od odpísania z účtu platiteľa v jednej banke po pripísanie na účet príjemcu v druhej banke – netrvá dlhšie ako tri dni. V prípade príkazu na inkaso je platba iniciovaná príjemcom, ktorý žiada platiteľa, aby vyrovnal záväzky. Táto operácia predlžuje spracovanie a zúčtovanie príkazov na inkaso na dobu maximálne 5 dní.

Pre medzibankové transakcie a vyrovnanie likvidity sa používa špeciálny platobný príkaz – tzv. príkaz na vstup z tretej strany. Tento príkaz sa odosiela do BZCS s najvyššou prioritou spracovania. Spracovanie a zúčtovanie príkazu na vstup z tretej strany netrvá dlhšie ako jeden deň.

3.3.4 Prevádzka systému

BZCS funguje ako automatizovaný klíringový dom. Spracováva platobné transakcie v tom istom klíringovom dni, v ktorom ich prijme na spracovanie. Nie je možné predkladať transakcie do systému niekoľko dní vopred na zúčtovanie s určeným termínom splatnosti príkazu. Prostredie spracovania transakcií je plne elektronické.

Transakcie sa spracovávajú v poradí, v akom prišli (princíp FIFO – first in, first out), v súlade s ich príslušnou vopred určenou prioritou. Platobné transakcie medzi bankami majú vyššiu prioritu spracovania než klientské transakcie. Príkazy na vstup z tretej strany majú najvyššiu prioritu spracovania a spracovávajú sa okamžite na technických účtoch BZCS. Na účtoch peňažných rezerv v Národnej banke Slovenska sa však zúčtujú až na konci klíringového dňa.

BZCS pracuje na základe 24-hodinového cyklu s označením „klíringový deň“. Výmena údajov medzi bankami a BZCS sa vykonáva v časových intervaloch podľa harmonogramu na odovzdanie a spracovanie údajov v klíringovom centre (viď obrázok č. 2). Banky môžu odovzdať údaje platobných transakcií na spracovanie

v daný klíringový deň (D) od 13:00 predchádzajúceho dňa (D-1), do 11:30 klíringového dňa. Čas od 11:30 do 13:00 v klíringový deň je vyhradený pre medzibankové prevody platieb veľkej hodnoty. V čase od 13:00 do 16:00 BZCS vykonáva údržbu systému. Po 16:00 BZCS generuje a odosiela výstupné súbory s výsledkami spracovania medzibankových platieb bankám. Vstupné dáta odoslané do BZCS po 13:00 v ten istý kalendárny deň sa spracovávajú s hodnotou nasledujúceho klíringového dňa (D+1).

Banky monitorujú svoj aktuálny zostatok na technickom účte BZCS počas dňa buď elektronicky alebo telefonicky podľa stanoveného harmonogramu (viď obrázok č. 2), a takto kontrolujú svoju likviditu. Národná banka Slovenska je oprávnená monitorovať technické účty všetkých bánk s cieľom dohliadať na likviditu v bankovom sektore.

Pokiaľ banka nemá dostatočnú likviditu najčastejším prostriedkom na zabezpečenie potrebných peňažných prostriedkov je ich požičanie si na medzibankovom peňažnom trhu.

3.3.5 Prostredie spracovania transakcií

Prenos dát medzi bankami a BZCS sa vykonáva výlučne v elektronickej forme v klíringovom formáte, ktorý predstavuje národný štandard (odlišný od formátu SWIFT).

Banky odosielajú a prijímajú dáta do a z BZCS rôznymi spôsobmi:

- komunikácia offline
 - na magnetických páskach alebo disketách
- komunikácia on-line
 - cez modem prostredníctvom MKS, telekomunikačnej siete s protokolom x.25, alebo
 - prostredníctvom telekomunikačnej siete s protokolom x.400.

Vo všeobecnosti sa dáta posielajú do BZCS prostredníctvom telekomunikačnej siete on-line, zostávajúce metódy sa využívajú ako alternatívne spôsoby prenosu dát vo výnimočných situáciách.

Obrázok č. 2

Harmonogram odovzdávania a spracovania dát medzibankových platieb v Bankovom zúčtovacom centre Slovenska

Kalendárny deň	K - 1			K										K+1
Klíringový deň	D - 1	D								D + 1				
Ďas 13:00	16:00	21:00	0:00	7:00	8:00	9:00	11:30	13:00	16:00	16:15	18:30	21:00	0:00	9:00
Príjem dát cez MKS pre klíringový deň D														
Príjem vstupných dát na diskete, magnetickej páske pre klíringový deň D														
Príjem príkazov na vstup od tretej strany pre klíringový deň D														
BZCS spracováva vstupné dáta klíringového dňa D														
Monitorovanie stavu na technickom účte														
Údržba systému a otvorenie nového klíringového dňa														
Generovanie výstupných súborov z klíringového dňa D a odoslanie do bánk cez MKS														
Odoslanie výstupných súborov z klíringového dňa D bankám na diskete, magnetickej páske														
Ďas 13:00	16:00	21:00	0:00	7:00	8:00	9:00	11:30	13:00	16:00	16:15	18:30	21:00	0:00	9:00

3.3.6 Zúčtovacie postupy

Údržba systému sa uskutočňuje v BZCS v čase od 13:00 do 16:00. Po 16:00 BZCS generuje a odosiela výstupné súbory s výsledkami spracovania medzibankových platieb do bánk. Vstupné dáta odoslané do BZCS po 13:00 v ten istý kalendárny deň sa spracovávajú s hodnotou D+1.

Spracovanie a zúčtovanie platobných transakcií sa vykonáva v dvoch fázach:

V prvej fáze sa platobné transakcie spracovávajú v BZCS, ktoré spravuje technické účty v mene priamych účastníkov SIPSu. Všetky platobné transakcie vykonané počas daného dňa sú zaznamenané na týchto technických účtoch na princípe hrubého zúčtovania. Platobná transakcia môže byť spracovaná, len ak je na technickom účte dostatočné množstvo finančných prostriedkov. Debetný zostatok banky na jej technickom účte v BZCS nie je povolený ani krátkodobo počas klíringového dňa. Pokiaľ banka nemá dostatok finančných prostriedkov na pokrytie platobnej transakcie, spracovanie všetkých platobných transakcií pre túto banku sa dostane do čakacieho radu. Neposkytujú sa vnútrodenné úvery. Banky môžu krátkodobý nedostatok likvidity prekonať požičaním si prostriedkov na medzibankovom peňažnom trhu alebo môžu získať potrebné finančné prostriedky od Národnej banky Slovenska ako inštitúcie posledného rezortu (viď odsek 1.2.2). Akonáhle systém zistí, že je dostatočné množstvo finančných prostriedkov, pokračuje v spracovaní pri zachovaní poradia došlých platobných transakcií (princíp FIFO).

Ak banka platiteľa nemá dostatok finančných prostriedkov na krytie platobných transakcií v čakacej rade pri uzavretí klíringového dňa, BZCS nespracuje tieto transakcie a vráti ich banke. BZCS generuje správy pre banky a vypočíta čisté pozície (konečný zostatok bánk) pre Národnú banku Slovenska na základe spracovaných platobných transakcií.

V druhej fáze sa čisté pozície zúčtujú na účtoch peňažných rezerv zúčastnených bánk v Národnej banke Slovenska približne o 16:30. Každá banka je informovaná o zostatku konečného zúčtovania a o svojej aktuálnej pozícii na

účte peňažných rezerv samostatným výpisom z účtu.

Klíringový systém musí byť vybilancovaný každý deň. To znamená, že na konci klíringového dňa po vykonaní konečného zúčtovania musia byť zostatky na technických účtoch v BZCS rovnaké, ako na účtoch peňažných rezerv v Národnej banke Slovenska. V dôsledku toho sú počiatočné stavy na technických účtoch BZCS a počiatočný stav na účtoch peňažných rezerv v Národnej banke Slovenska rovnaké na začiatku ďalšieho klíringového dňa.

3.3.7 Úverové riziko a riziko likvidity

Žiadna platobná transakcia nemôže byť spracovaná a zúčtovaná, pokiaľ nie je dostatočne krytá. Tým je úverové riziko a riziko likvidity znížené na minimum.

Národná banka Slovenska neposkytuje účastníkom SIPSu vnútrodenné úvery.

3.3.8 Cenová politika

Politika stanovenia cien je zameraná na plnú náhradu nákladov. Ceny za služby poskytované zo strany BZCS sú stanovené na základe zmlúv medzi BZCS a jednotlivými účastníkmi SIPSu. Cena za transakciu vstupu z tretej strany je stanovená vo výške 1.000 SKK (25,74 Euro). Ceny za vstupnú položku pre ostatné medzibankové transakcie sú stanovené podľa časových intervalov, v ktorých sa odosielaajú do BZCS, bez ohľadu na počet transakcií, a to nasledujúcim spôsobom: od 13:00 do 07:00 1,10 SKK (0,03 EUR); od 07:00 do 11:00 1,60 SKK (0,04 EUR); a od 11:00 do 11:30 2,50 SKK (0,06 EUR).

Cena za výstupnú položku pre všetky platobné transakcie bez ohľadu na počet transakcií je stanovená na maximálne 1,20 SKK (0,03 EUR). Cena za vedenie účtu v BZCS je 420 SKK (10,81 EUR) mesačne. Jednorázový poplatok za pripojenie do MKS je 150 000 SKK (3,681 EUR). Mesačný paušál za prenos dát cez MKS do BZCS je 6 000 SKK (154,44 EUR). Všetci účastníci sú pripojení na MKS.

3.3.9 Štatistické údaje

V roku 2001 bol priemerný objem platieb za mesiac približne 13 200 000. Priemerný objem denných transakcií bol približne 630 000 so špičkovým objemom 1 640 156 transakcií v určitý deň v decembri. Priemerná denná hodnota spracovaných transakcií bola 131 800 mil. SKK (3 393 mil. EUR). Priemerná hodnota na transakciu bola približne 200 000 SKK (5 108 EUR).

3.3.10 Cezhraničné platby

Podľa súčasnej legislatívy, ktorá upravuje devízovú oblasť (devízový zákon č. 202/1995 Z.z.), všetky bezhotovostné platby do zahraničia alebo zo zahraničia sa môžu vykonávať len prostredníctvom devízových miest s bankovou alebo devízovou licenciou, alebo prostredníctvom Národnej banky Slovenska. V zmysle platnej legislatívy je príkazca platby do zahraničia povinný v platobnom príkaze uviesť účel platby a zodpovedajúce číselné označenie platobného titulu podľa osobitného predpisu¹. Pri spracovaní platieb zo zahraničia banka pripisuje platby v prospech účtu príjemcu a prideliť číselnú identifikáciu ku každej platbe podľa toho istého predpisu. V súlade s ohlasovacou povinnosťou sú banky a pobočky zahraničných bánk povinné viesť platobné tituly, resp. číselnú identifikáciu platieb za účelom predkladania osobitných štatistických výkazov Národnej banke Slovenska ustanovených opatrením Národnej banky Slovenska², ktorých hlavným cieľom je vedenie devízovej štatistiky.

Použitie jednotlivých platobných nástrojov (napr. zmeny, šeky, inkasá, akreditívy a bankové garancie) je regulované podľa legislatívnych úprav uvedených v časti 1.1.

Systém cezhraničného platobného styku je založený na medzibankových korešpondenčných vzťahoch a účastníci dodržiavajú medzinárodne uznané pravidlá a konvencie a rešpektujú obchodné podmienky stanovené v dohodách uzatvorených bankami vykonávajúcimi

činnosť na Slovensku. Niektoré banky sú členmi medzinárodných klíringových združení (napr. Clearing Bank Association – Asociácia klíringových bánk).

Najčastejšie používaným platobným nástrojom je hladká platba, t. j. príkazy na úhradu spracované SWIFTom. Do konca roku 2001 bolo členstvo v systéme SWIFT udelené 18 bankám na Slovensku a počet správ odoslaných v roku 2000 dosiahol 1,9 milióna. Národná banka Slovenska bola pripojená na túto celosvetovú sieť v decembri roku 1993. Okrem nedokumentárnych platieb (hladkých platieb) banky na Slovensku vykonávajú aj dokumentárne platby, ako sú dokumentárne inkasá a dokumentárne akreditívy (pri ktorých sa tiež používa SWIFT), atď.

Platby zo zahraničia v slovenských korunách sú tiež založené na korešpondenčných vzťahoch. Zúčtovanie týchto platieb prebieha na loro účtoch nerezidentných bánk vedených v slovenských korunách s rezidentnými korešpondenčnými bankami. Ak je účet príjemcu vedený v slovenských korunách u rezidentnej banky, ktorá sa odlišuje od korešpondenčnej banky, ktorá vedie loro účet pre nerezidentnú banku, potom sa konečné zúčtovanie tiež uskutočňuje v klíringovom centre, ktoré spracováva tuzemské medzibankové platby na Slovensku (viď odsek 3.2).

3.4 Systémy pre platby malej hodnoty

3.4.1 Platobné prostriedky elektronických peňazí

V súčasnosti banky nevydávajú elektronické peňaženky.

V súčasnosti sa nepripravuje vydávanie softvérových peňaženiek.

Existuje dva projekty internetových systémov, ktoré umožňujú zákazníkovi uskutočňovať platby malých súm (mikroplatby) cez internet.

3.4.2 Systémy platobných kariet

ACS prevádzkuje autorizačné služby a riadi a spravuje platobné karty a sieť EFTPOS terminálov a bankomatov. Všetky bankomaty a EFTPOS terminály

¹ Opatrenie Národnej banky Slovenska č. 6/1999 o podmienkach pre stanovenie platobnej bilancie Slovenskej republiky (oznámenie č. 358/1999 Zb.)

² Opatrenie národnej banky Slovenska č. 7/1999 o výkazoch bánk a pobočiek zahraničných bánk Národnej banke Slovenska (Oznámenie č. 360/1999 Zb.)

sú pripojené on-line na centrálny systém ACS. Bankomaty sú pripojené na ACS cez dátovú linku (x.25), pričom EFTPOS terminály sú pripojené prevažne cez telefónnu linku (dial-in) alebo cez GSM Eurotel. Autorizácia sa uskutočňuje buď porovnaním údajov platobnej karty voči databáze kariet v ACS v reálnom čase, alebo kontrolou zostatku účtu v bankách prepojením „host-to-host“ alebo presmerovaním požiadavky o autorizáciu do príslušného autorizačného centra v bankách. Zo strany bánk sú informácie o zostatkoch na účtoch v ACS aktualizované denne. ACS generuje všetky potrebné zúčtovacie údaje, správy a štatistiky pre jednotlivých členov ZBK na dennom báze. ACS denne predkladá čistú pozíciu každého člena ZBK do BZCS na základe príkazu tretej strany.

4. Systémy zúčtovania cenných papierov

4.1 Obchodovanie

4.1.1 Burza cenných papierov v Bratislave

a) Hlavné predpisy

BCPB bola založená v marci 1991 ako akciová spoločnosť. Jej právny rámec je stanovený v zákone č. 330/2000 Zb. o burze. Podľa ustanovení týchto zákonov BCPB vydáva záväzné predpisy pre všetkých svojich členov. Akákoľvek modifikácia predpisov BCPB podlieha súhlasu zo strany UFT.

b) Členovia a vlastníctvo

BCPB má 37 plnoprávných členov vrátane Národnej banky Slovenska a dvoch dočasných členov. Členmi sú buď banky, alebo maklérske spoločnosti. Väčšinu akcií BCPB majú súkromné banky. Štát je zastúpený Fondom národného majetku. Dočasné členstvo je obmedzené na jeden rok (po jednom rok tento člen opúšťa burzu, alebo musí požiadať o plné členstvo). Dočasný člen nemá právo žiadať burzu o kótovanie nových emisií cenných papierov, ani nemá právo na zastúpenie vo výboroch burzy (obchodovanie, kótovanie, členstvo), ani nemá povinnosť uhradiť počiatočný členský poplatok a musí uhradiť vyššie štvrťročné poplatky (poplatky za transakciu sú rovnaké).

Všetky transakcie autorizuje a spracováva ACS, ktoré poskytuje všetky potrebné zúčtovacie údaje BZCS na dennom základe vo forme príkazu tretej strany.

Slovenská sporiteľňa, a. s. prevádzkuje svoju vlastnú sieť terminálov (bankomaty a EFTPOS). Táto sieť je pripojená na sieť ACS na vytvorenie spoločnej siete ZBK.

3.4.3 Spotrebný úver, inkasné systémy a šekové systémy

Neexistuje zvlášť klíringový systém pre spotrebné úvery, inkasá a šekové transakcie. Všetky transakcie sa vykonávajú cez SIPS (viď odsek 3.3).

c) Hlavné vlastnosti

BCPB je jediným prevádzkovateľom trhu cenných papierov na Slovensku. Obchodujú sa nasledujúce cenné papiere: cenné papiere samostatných emisií prijaté na obchodovanie na burze, napr.: akcie (obyčajné a preferenčné) a dlhopisy (spoločnosti, obcí, štátne a hypotekárne).

V súčasnosti neexistujú trhy na termínované obchody a opcie. BCPB nemá licenciu na obchodovanie s derivátmi. Na burze sa môžu uzatvárať nasledujúce typy obchodov:

- obchody párované cez elektronickú knihu objednávok;
- uzavretý obchod na burze;
- REPO obchody.

Podľa metódy párovania je elektronická kniha objednávok rozdelená na nasledujúce moduly:

- aukčné obchodovanie;
- kontinuálne obchodovanie;
- tvorcovia trhu; a
- blokové obchody.

V module aukčného obchodovania sa obchodujú všetky cenné papiere prijaté na burzový trh. V kontinuálnom obchodnom module a blokovom obchodnom module sa obchodujú všetky cenné papiere prijaté na burzový trh, pre ktoré bolo stanovené cenové rozpätie pre aktuálny burzový deň.

Emisia môže byť prijatá na obchodovanie v module tvorcov trhu za predpokladu, že sa dosiahne minimálny počet tvorcov trhu v tejto emisii tak, ako ho stanoví burza.

4.1.2 Trh krátkodobých cenných papierov

a) Najdôležitejšie predpisy

Trh krátkodobých cenných papierov je trhom pre pokladničné poukážky a poukážky Národnej banky Slovenska, ktoré sú registrované v centrálnom registri. Trh organizuje národná banka Slovenska.

Najdôležitejšie predpisy, ktoré vydala Národná banka Slovenska, zahŕňujú nasledujúce:

- Opatrenie Národnej banky Slovenska č. 4/1999, zo dňa 27. augusta 1999, Pravidlá postupu pre Centrálny register,
- Opatrenie Národnej banky Slovenska č. 5/1999, zo dňa 27. augusta 1999, o predpisoch primárneho trhu pre registrované štátne cenné papiere, emitované v Slovenskej republike, denominované v Slovenských korunách,
- Opatrenie Národnej banky Slovenska č. 6/1999, zo dňa 28. októbra 1999, ktoré stanovuje podmienky Národnej banky Slovenska pre vykonávanie operácií na voľnom trhu s bankami a pobočkami zahraničných bánk.

Repo obchody sa vykonávajú na základe „Rámcovej zmluvy o poskytovaní úverov so zabezpečením prevodov cenných papierov“. Zmluvné strany dohodnú podmienky repo obchodu prostredníctvom telefónov alebo systému Reuters.

b) Účasť v systéme

Prístup na trh štátnych pokladničných poukážok a poukážok Národnej banky Slovenska majú len vybrané právne subjekty.

4.1.3 Slovenská burza, a. s.

a) Najdôležitejšie predpisy

SB bola založená v januári 2002 ako akciová spoločnosť (bývalý RM-System Slovakia, ktorú prevádzkoval trh OTC do roku 2001). V decembri 2001 spoločnosť získala burzové povolenie a odvtedy prevádzkuje trh podľa zákona č. 330/2000 Zb. o burze. Hlavnými predpismi, ktoré upravujú obchodovanie s cennými papiermi na trhu prevádzkovanom SB, sú burzové predpisy. Dopĺňujú ich menej prísne normy, tzv. vykonávacie predpisy.

b) Členstvo a vlastníctvo

SB má 26 plnoprávných členov – dve banky a 24 maklérskech spoločností. Akcionári SB sú tiež jeho členmi.

c) Pozícia na trhu

Trh SB je prevádzkovaný na základe princípov členstva. Všetky cenné papiere obchodované na SB musia byť zaúčtované v elektronickej forme v Stredisku cenných papierov, ktoré umožňuje SB vykonávať zúčtovanie v reálnom čase. Hodnotenie pred obchodom eliminuje riziko likvidity.

SB prevádzkuje sekundárny trh a primárny trh. Ďalšie činnosti SB zahŕňujú realizáciu ponúk na prevzatie, právne poradenstvo, školenie svojich klientov a rozširovanie informácií. SB je jedinou inštitúciou na Slovensku, ktorá pravidelne zverejňuje podnikateľské údaje od emitentov vo svojom Fact Book (Kniha výsledkov).

4.2 Klíring

Klíringové služby, ktoré sa vykonávajú ako integrálna súčasť procesu zúčtovania (a nie ako zvláštna funkcia, ktorú poskytuje klíringový subjekt) sú uvedené v odseku 4.3.

4.3 Zúčtovanie

4.3.1 Zúčtovanie obchodov na Burze cenných papierov Bratislava

a) Postupy zúčtovania a typy transakcií

Všetky transakcie uzavreté na BCPB budú ako obchody párované cez knihu elektronických objednávok, uzavreté obchody alebo repo obchody dlhopisov a akcií zúčtováva BCPB. Do Strediska cenných papierov je priamy elektronický prístup, čo umožňuje BCPB poslať pokyny na prevod vlastníctva. SCP nezodpovedá za hotovostné zúčtovanie. BCPB pôsobí pre tento účel ako tretia strana v rámci medzibankového klíringového systému a je oprávnená poslať pokyny pre hotovostné platby do BZCS.

V súčasnosti sa obchody párované cez elektronickú knihu objednávok zúčtovávajú proti platbe; uzavreté priame a repo obchody (uzavreté bilaterálne medzi členmi BCPB) môžu byť zúčtované proti platbe aj bez platby. Obchody uzatvorené na BCPB sa zúčtovávajú len prostredníctvom BCPB.

b) Prevod vlastníctva cenných papierov

Zmeny vo vlastníctve, ktoré vznikajú s individuálnych obchodov sa zúčtovávajú prostredníctvom systému TtT. Prevod vlastníctva cenných papierov sa vykonáva v T+3 na účtoch cenných papierov vedených v SCP v súlade s pokynmi BCPB. Cenné papiere sa prevádzajú priamo na účty členov burzy alebo na účty ich klientov podľa špecifikácie odovzdanej BCPB členmi v deň T+2.

c) Prevod platby

Platby na zúčtovanie obchodov sa uskutočňujú prostredníctvom SIPS, v ktorom BCPB pôsobí ako tretia strana. V deň T+2 BCPB debetuje účty dlžníkov a inkasuje finančné prostriedky na svojich účtoch v zúčtovacej banke. V deň T+3 BCPB pripisuje k účtom veriteľov. Všetky platobné inštrukcie sú neodvolateľné.

d) Dohody DVP

Pre zúčtovanie cenných papierov v BCPB sa využíva tzv. princíp „rolovacieho zúčtovania“, so zúčtovaním DVP v deň

T+3. V deň T+2 BCPB zablokuje cenné papiere vedené na účtoch predávajúcich členov v SCP a odosiela pokyny na prevod finančných prostriedkov do BZCS na splatné sumy od členov. Tieto finančné prostriedky sa prevádzajú na účet BCPB vedený v zúčtovacej banke. Na konci dňa T+2 BCPB porovná počet úspešne zablokovaných cenných papierov s debetnými platbami inkasovanými na účte BCPB v zúčtovacej banke. Ak nechýbajú ani cenné papiere, ani finančné prostriedky, ráno dňa T+3 budú cenné papiere prevedené na účty kupujúcich v SCP a peňažné prostriedky sa prevedú z účtu BCPB na účty príslušných členov.

e) Opatrenia na riadenie úverového rizika a rizika likvidity

Cenné papiere, ktoré majú byť obchodované na BCPB, sú registrované na účtoch klientov v SCP. Členovia BCPB podľa písomnej zmluvy s klientmi zablokujú potrebný počet cenných papierov na účtoch zákazníkov v SCP predtým, ako sa uskutoční obchod. Systém vykonávania inštrukcií v SCP neumožňuje iným členom zablokovať tie isté cenné papiere na tom istom účte klienta. Preto v deň T+2 BCPB zablokuje všetky cenné papiere na účtoch členov a ich klientov, ktoré boli predané v deň T+0. Tieto blokačné inštrukcie umožňujú vykonávať prevody vlastníctva cenných papierov z účtu predávajúceho na účet kupujúceho len BCPB.

f) Konečné zúčtovanie v ten istý deň

Legislatívny rámec a štruktúra kapitálového trhu v Slovenskej republike sú odlišné od legislatívneho rámca a štruktúry kapitálového trhu v iných krajinách. BCPB organizuje celý proces klíringu a zúčtovania a komunikuje tak so SCP ako aj s BZCS, ktoré fungujú na odlišných princípoch.

Prevod vlastníctva cenných papierov v SCP sa vykonáva on-line od 8:00 do neskorého popoludnia. Platobné inštrukcie možno odoslať do BZCS do 11:30 na dávkové spracovanie. Platobné inštrukcie iniciované popoludní sa spracujú v BZCS v nasledujúcom dni. V dôsledku toho nie je možné debetovať účty, vykonávať porovnania s počtom dostupných cenných papierov a kreditovať účet v priebehu jedného dňa.

4.3.2 Zúčtovanie obchodov na trhu krátkodobých cenných papierov

Obchody na trhu krátkodobých cenných papierov zúčtováva Centrálny register, ktorý vedie Národná banka Slovenska.

a) Účasť v systéme

Centrálny register rozdeľuje právne subjekty na nasledujúce:

- priami účastníci; a
- nepriami účastníci.

Priamymi účastníkmi môžu byť len komerčné banky, poisťovne, Eximbanka, Fond na ochranu vkladov alebo iní obchodníci s cennými papiermi. Nepriamym účastníkom môže byť tuzemská alebo zahraničná právnická osoba.

Centrálny register môže viesť len jeden účet cenných papierov pre každého priameho a nepriameho účastníka. Centrálny register komunikuje len s priamym účastníkom. Nepriami účastníci komunikujú s centrálnym registrom len cez priameho účastníka. Vzhľadom na investičnú spoločnosť, táto môže vytvoriť zvláštny účet cenných papierov pre každý akciový fond vytvorený touto investičnou spoločnosťou.

b) Typy spracovávaných transakcií

Centrálny register je zákonne povinný viesť register krátkodobých cenných papierov denominovaných v slovenskej mene so splatnosťou do jedného roka, vydaných Ministerstvom financií Slovenskej republiky a Národnou bankou Slovensko, ktoré sa používajú na krytie deficitu štátneho rozpočtu a na reguláciu peňažného trhu.

Centrálny register vykonáva nasledujúce operácie súvisiace s cennými papiermi:

- zaznamenáva emisiu štátnych pokladničných poukázok a poukázok Národnej banky Slovenska na základe žiadosti emitenta;
- zaznamenáva nákup a predaj cenných papierov do ich splatnosti;

- registruje predaj cenných papierov podľa spätného nákupu;
- registruje poskytnutie alebo prijatie úveru so zabezpečujúcim prevodom cenných papierov;
- registruje uplynutie splatných cenných papierov v dátum splatnosti emisie; a
- registruje registráciu vytvorenia zmeny a uplynutia zmluvného zástavného práva k cenným papierom a zastavenie uplatnenia práva disponovať založenými cennými papiermi.

c) Prevádzka systému prenosu a prostredie spracovania transakcií

Systém vytvorila a prevádzkuje ho Národná banka Slovenska, ktorá má ako jediná priame elektronické spojenie so systémom. Komunikácia s centrálnym registrom sa vykonáva prostredníctvom faxu. Odbor informácií a automatizácie Národnej banky Slovenska v súčasnosti zodpovedá za technickú a softvérovú prevádzku systému centrálného registra. V súčasnosti sa využíva aplikačný softvérový systém TCP.

d) Postupy zúčtovania

V pracovných dňoch prijíma centrálny register dokumenty od emitentov, priamych účastníkov alebo iných osôb v čase od 7:30 do 13:30. Pre prijatie na spracovanie je rozhodujúci čas prijatia, t. j. dodávka dokumentu do centrálného registra.

Žiadosť o registráciu bežnej emisie musí byť predložená do Centrálného registra nie neskôr ako jeden deň pred aukciou alebo dátumom mimo aukciového predaja. Cenné papiere sa môžu obchodovať na sekundárnom trhu od 1. pracovného dňa, ktorý nasleduje po dátume emisie, do konca druhého pracovného dňa pred dátumom splatnosti.

Dokumenty o kúpe a predaji musia byť predložené centrálnemu registru nie neskôr ako v deň, v ktorom sa obchod uzatvorí, a pre transakcie repo nie neskôr, než v deň pripravenej transakcie.

Finančné zúčtovanie transakcií cenných papierov sa uskutočňuje prostredníctvom BZCS v termíne T+0.

Potvrdenie platby musí byť predložené do centrálného registra nie neskôr, ako v nasledujúci pracovný deň po dni, kedy bol obchod uzavretý a pre prípady mimoriadnych platieb nie neskôr, ako v druhý pracovný deň po dni, kedy bol obchod uzavretý. Mimoriadna udalosť platby sa týka prípadu, kedy nebol splnený záväzok kupujúceho uhradiť sumu zúčtovania predávajúcemu. V praxi to znamená, že zabezpečenie transakcie sa zúčtuje v deň T+0 a finančná časť v deň T+1 a predávajúci je oprávnený nárokovať úroky z omeškania. Spätný nákup splatných cenných papierov sa uskutočňuje v dátum splatnosti pri otvorení v Centrálnom registri.

e) Dohody DVP

Požiadavka DVP je zabezpečená pre každý obchod realizovaný v centrálnom registri.

f) Cenová politika

Účasť a obchodovanie na trhu krátkodobých cenných papierov sú bezplatné.

g) Opatrenia na riadenie úverového rizika a rizika likvidity

Riadenie rizika sa používa na dvoch úrovniach:

- Centrálny register kontroluje počet cenných papierov vo vlastníctve predávajúceho. Obchod bude zaúčtovaný len vtedy, ak príslušný účastník vlastní dostatočný počet cenných papierov. Zaúčtované cenné papiere nemôžu byť obchodované počas obdobia zaúčtovania.
- Kupujúci je povinný odovzdať platby za zaúčtované cenné papiere na špecifický účet v rámci stanoveného obdobia. Následne Centrálny register odošle predávajúcemu a kupujúcemu potvrdenie o uskutočnenom obchode a prevedie zaúčtované cenné papiere na majetkový účet kupujúceho.

4.3.3 Zúčtovanie obchodov na Slovenskej burze

a) Postupy zúčtovania a typy transakcií

SB je navrhnutá ako otvorený trh, preto sa v zásade klíring a zúčtovanie uskutočňujú na každom účte klienta napriek skutočnosti, že v januári 2002 sa SB zmenilo na burzu s členskými zásadami. Všetky transakcie sa spracovávajú v elektronickej forme.

Základným kritériom pre správne zúčtovanie v prostredí otvoreného systému je bezpečnosť zúčtovania, čo znamená, že musí byť krytie obchodu v momente podávania pokynu na kúpu a/alebo predaj cenných papierov 100%.

Krytie obchodu je verifikované tzv. predobchodnou validáciou. Každý kúpny pokyn musí byť spárovaný s dlhou pozíciou na finančnom účte a príslušné prostriedky sú blokované výlučne na realizáciu uvedeného pokynu. To isté platí pre pokyny na predaj, pričom pre každý pokyn na predaj cenných papierov sa elektronicky komunikuje do SCP v reálnom čase a blokujú sa cenné papiere na krytie daného obchodu. Zúčtovanie prebieha v reálnom čase.

b) Prevod vlastníctva cenných papierov

Prevod vlastníctva cenných papierov sa vykonáva on-line na účtoch cenných papierov vedených v SCP v súlade s pokynmi SB. Cenné papiere sa prevádzajú priamo na účty členov burzy alebo na účty ich klientov podľa špecifikácie uvedenej v podrobnostiach pokynu.

c) Prevod platby

V mene každého predávajúceho alebo kupujúceho sa vedie zvláštny finančný účet. Vytvára súčasť jednotného bankového účtu alebo „jumbo účtu“. Jumbo účet je bežný účet vedený u banky za účelom klíringových obchodov. Prostredníctvom tohto účtu je klíringový systém prepojený cez štandardné bankové transakcie a účty účastníkov trhu sú vedené v rovnakej banke alebo v iných bankách.

Cez klíringový systém sa vykonávajú nasledujúce transakcie:

- vklady peňažných prostriedkov na krytie obchodov;
- debetovanie súm splatných za realizovaný obchod;
- kreditovanie súm splatných za realizovaný obchod;
- výplata prostriedkov akumulovaných vzhľadom na realizáciu obchodov; a
- blokácia peňažných prostriedkov na krytie obchodu, t. j. „predobchodná validácia“.

Okrem týchto základných transakcií sa vykonávajú ďalšie operácie na informáciu účastníkov trhu o aktuálnych zostatkoch pripísaných na ich účty. Systém prevodu prostriedkov sa prevádzkuje on-line. Jednotlivé transakcie sa vykonávajú v poradí prichádzajúcich žiadostí o klíring. Transakcie pozostávajúce z vkladu peňažných prostriedkov na účet jumbo a platieb na účty druhej banky sa vykonávajú tak, ako to umožňujú pozície banky. V súčasnosti sa to uskutočňuje raz denne.

d) Dohody DVP

Systém DVP sa prísne dodržiava. Klíring obchodov v reálnom čase umožňuje predobchodnú validáciu pokynov, pričom cenné papiere a/alebo prostriedky sú zablokované čo najskôr pred párovaním každého pokynu s jeho protipokynom. Toto zabezpečuje 100% istotu, že obchod bude ukončený. Napriek tomu je však DVP zabezpečené zmluvou, podľa ktorej v čase úspešného prevodu v Stredisku cenných papierov Slovenskej republiky (SCP) sa prostriedky pripisujú na účet predávajúceho a debetujú z účtu kupujúceho.

e) Opatrenia na riadenie úverového rizika a rizika likvidity

SB systémom predobchodnej validácie vylučuje riziko likvidity, t.j. všetci účastníci trhu sú povinní vopred dokladovať dostupnosť prostriedkov potrebných na krytie obchodu. Z tohto dôvodu SB neuplatňuje žiadne iné špeciálne metódy na zabezpečenie voči riziku likvidity a úverovému riziku.

f) Cenová politika

Ceny účtované zo strany SB za klíring a zúčtovanie sú súčasťou ceny za realizáciu obchodu (systém obchodovania a klíringu sú prakticky prepojené). Z peňažných prostriedkov zinkasovaných týmto spôsobom SB následne kryje všetky náklady za operácie vykonané v SCP.

Ceny účtované za realizáciu obchodu závisia od objemu obchodu.

Príloha 1
Komparatívne tabuľky
August 2002

Príloha 2
Tabuľky za Slovensko
August 2002